

Hillesund, E. R. (2026). På plass og der jeg vil være: Betraktninger rundt egen rolle som professor og hva som har bidratt til å forme den.
I A. J. W. Andersen (Red.), *Mellom tradisjon og fornyelse: En professorrolle i endring* (s. 109–118). Fagbokforlaget. <https://doi.org/10.55669/oa810308>

Kapittel 8

På plass og der jeg vil være

*Betraktninger rundt egen rolle som professor
og hva som har bidratt til å forme den*

Elisabet Rudjord Hillesund

Jeg som skriver dette, er professor i ernæring ved Universitetet i Agder (UiA), har rundet 60, er gift, mor til tre og bestemor til fem. Jeg er utdannet klinisk ernæringsfysiolog fra Universitetet i Oslo (UiO) og jobbet i spesialisthelsetjenesten i Finnmark og på Sørlandet i 20 år før jeg ble doktorgradsstipendiat ved Fakultet for helse- og idrettsvitenskap på UiA i 2012. Etter fullført doktorgrad ble jeg ansatt som førsteamanuensis på UiA og har siden vært involvert i undervisning, studieledelse, veiledning og forskning. Jeg fikk opprykk til professor i 2020 og har siden 2023 hatt rollen som instituttleder for Institutt for ernæring og folkehelse.

I dette essayet ser jeg tilbake og forsøker å skrive frem omstendigheter som på ulikt vis har bidratt til å forme mine valg og lede meg til akademisk arbeid. Jeg reflekterer rundt faglig engasjement og rundt hvordan omgivelsene har påvirket mine tanker og oppfatninger om akademisk kultur generelt og professorrollen spesielt. Dette bokprosjektet har vært et annerledes oppdrag, men skriveprosessen har vært tankevekkende og nyttig: en slags selvransakende leting etter selvinnsikt knyttet til professorrollen. Gjennom arbeidet har jeg også fått tro på essaysjangeren som verktøy for meningsdannelse og raffinering av eget tankegods.

Siden jeg aldri tidligere har benyttet selvrefleksjon som metode, er det nok mye å gå på i denne teksten med tanke på helhet og indre konsistens. Jeg håper likevel at teksten kan finne gjenklang hos andre og ser fram til å lese andre professorers tekster og refleksjoner rundt professorrollen i det ferdigstilte prosjektet.

På vei mot akademisk arbeid

Jeg kommer fra en lærer- og kunstnerslekt på Lista. Farmor vokste opp på Birkeland, mens farfar kom fra Rudjord på Lista. De møtte hverandre på Seminariet (lærerskolen) i Kristiansand i årene 1917–1920. Farmor drømte som ung om å bli billedkunstner, men valgte etter en sterk indre kamp (dokumentert i dagbøker) det foreldrene oppfattet som en tryggere yrkesvei. Farfar var lærer på Lunde skole utenfor Farsund hele sitt yrkesaktive liv og hadde etter sigende stor innflytelse på elevenes tidlige læring og oppdragelse. Farmor

jobbet som nyutdannet noen år som lærer i Åmli før hun giftet seg, og først tok opp igjen læreryrket på Lista da barna var vokst til.

Fem av de seks barna deres tok høyere utdanning og endte opp med å undervise i grunnskole, videregående utdanning, Kunst- og håndverksskolen eller på universitet. Min far underviste på Lærerskolen i Kongsgård allé i Kristiansand da jeg var liten, og jeg husker vagt juletefestene for ansatte der. Parallelt fullførte han hovedfag i historie basert på bygdebokarbeid for Oddernes. Han fortsatte senere med bygdebokverk for Lista og Herad som avveksling fra undervisning i norsk og historie i videregående skole, og har i tillegg skrevet og utgitt en rekke bøker på eget forlag, basert på lokalhistorisk materiale, slektshistorie langt tilbake i tid og minner fra hans egen oppvekst. Hans formidling og fortellerglede har satt dype spor hos meg, og i min forståelse av hvor jeg kommer fra.

To av onklene mine tok doktorgrad innen naturvitenskapelige fag i relativt ung alder, noe jeg husker at jeg syntes var stas. Den ene var professor i elementærpartikkelfysikk ved Universitetet i Bergen før han omskolerte seg i 55-årsalderen, startet som vanlig arbeider i Nordsjøen og etter hvert utdannet seg til slamingeniør på boreplattform. Den andre forsket innen biologisk kybernetikk.

Skapende arbeid har stått sterkt i slekten. Farmor fikk som pensjonist omsider utløp for kreativitet og kunstneriske evner gjennom billedvev, og laget store fargerike og symboltunge vever som pryder veggene hos mange av etterkommerne. En av sønnene utdannet seg som grafiker og billedkunstner ved Kunst- og håndverksskolen og Kunstakademiet. Han fikk italiensk statsstipend og gikk i grafikerklassen ved Firenzes kunstakademi, hadde statsstipend i Nederland en periode og jobbet senere under en kjent grafiker i et atelier i Paris. Flere av mine søskenbarn og noen i neste generasjon valgte også kunstutdanning og kunstnerisk arbeid.

På morssiden er slekten fra Skudenes på Karmøy, der mine besteforeldre drev gård og fiske. Alle de sju barna fikk utdanning. Min mor ble sykepleier på Ullevål, og fem av sju søsken utdannet seg innenfor helse. Hennes yngre søster jobbet i mange år som jordmor på en enkel fødeklinikk i Andesfjellene i Ecuador. Tallrike brev om erfaringene derfra, begeistring for latinamerikansk sang og musikk, språk og kultur ga inspirasjon til å ta utdanning med relevans for jobb i utlandet. Jeg fikk også gleden av to besøk til Ecuador i ungdomsårene.

Nær kontakt med besteforeldre, tanter, onkler og søskenbarn har uten tvil hatt innflytelse på lærelyst og valg av utdanning og yrkesvei. Jeg hadde lett for å lære og var aldri i tvil om at jeg skulle ta høyere utdanning. Jeg hadde

imidlertid ingen ambisjon eller plan om doktorgrad og universitetsansettelse. På gymnaset valgte jeg språklinje fordi det var disse fagene jeg likte best. Jeg innså etter hvert at jeg måtte ha realfag for å kunne studere ernæring, og måtte ta disse parallelt det siste året. Etter videregående skole dro jeg til Augsburg College i Minneapolis på stipend fra Norge-Amerikaforeningen. Deretter gikk veien til ernæringsstudier ved Universitetet i Oslo og Universitetet i Göteborg. Hovedfag tok jeg ved Universitetet i Oslo etter mange år i klinisk arbeid.

Fra tidlig barndom var mitt indre bilde av det å studere å sitte ved et skrivebord med høye stabler av bøker rundt seg. Alt man skulle finne ut av, lå i disse bøkene, og det gjaldt å dykke dypt og lese iherdig. Mitt første inntrykk av hva en doktorgrad var, kom fra Anne Cath-Vestlys bøker om Aurora og Sokrates.¹ Deres hjemmearbeidende pappa holdt på med en doktorgrad om de gamle grekerne. Vestly beskrev levende hvor forskrekket, sint og lei seg Aurora ble under disputasen da en av opponentene utfordret pappaen med vanskelige spørsmål. Da jeg i forbindelse med dette essayet sjekket innholdet i barneboka viser det seg at hele boka er bygget rundt pappaens innlevering av doktorgradsavhandlingen, de to ukene med forberedelser til prøveforelesning og disputasen.

1 Fra Anne Cath. Vestlys bok med tittelen *Aurora og Sokrates*, utgitt i 1969. Faksimile av illustrasjon av Johan Vestly på bokas tittelblad. Tillatelse til gjengivelse er innhentet fra rettighetshaverne ved Jo Vestly.

Til min store overraskelse fant jeg på bokas tittelblad illustrasjonen av Auroras pappa ved skrivebordet, som har formet mitt indre (og tidlig etablerte) bilde av hva det vil si å studere. Selv om studentlivet og hva det innebærer nok ville blitt illustrert eller visualisert ganske annerledes i dag, tenker jeg at Jo Vestly har fanget en allmenngyldig sannhet når han i tegningen får fram det store arbeidet det er å lære seg noe og bygge ny kunnskap. Selv har jeg nok mer eller mindre bevisst båret med meg dette bildet som en tanke om at man kan lære seg og finne ut av nesten hva som helst, bare man leser nok og jobber hardt nok.

Nysgjerrighet som drivkraft

Gjennom ernæringsstudiene på 1980-tallet jobbet jeg hardt med biokjemi- og fysiologifagene for å forstå hvordan mat og næringsstoffer påvirker kroppen, og hva som kan forklare helseutfordringer. En sammenheng som var oppe i tiden, var sammenhengen mellom kaffedrikking og kolesterolnivå. Jeg hadde dannet meg min egen teori om denne sammenhengen knyttet til koffeins påvirkning av nivået av frie fettsyrer i blodbanen, og presenterte den for professor og samfunnsmedisiner Dag S. Thelle, som underviste i epidemiologi det siste studieåret. Han fortalte da at han nylig hadde møtt en professor som lanserte den samme teorien. Sammenhengen viste seg senere å ha en annen forklaring, men hans anerkjennelse av det jeg hadde jobbet meg fram til på egenhånd, opplevdes som en myndiggjøring og styrket min tro på å kunne bidra til ny kunnskap. Troen på at det går an å få dypere innsikt, identifisere nye sammenhenger og finne brikker som bidrar til å løse vanskelige gåter, har jeg siden båret med meg både som student, kliniker, underviser og forsker.

Gjennom klinisk arbeid med barn og ungdom på barneavdeling og i habiliteringstjenesten fikk jeg stadig bekreftelse på kraften i og betydningen av god ernæring for vekst, utvikling og trivsel. Jeg så mange eksempler på hvordan utilstrekkelig kosthold og sykdomsrelaterte ernæringsmangler var forbundet med redusert fysisk og psykisk funksjon og motstandsdyktighet. Mange ganger forundret det meg hvor tidlig i livet indikasjoner på dårlig helse kunne manifestere seg.

I forbindelse med hovedfagsarbeidet fattet jeg interesse for arbeidet til professor David Barker (1938–2013) og den såkalte Forsdahl-Barkerhypotesen. David Barker og hans medarbeidere publiserte utover 1990-tallet en rekke studier som dokumenterte sammenheng mellom lav fødselsvekt og vekt ved ett års alder og tidlig død av hjerte- og karsykdom. De dokumenterte etter hvert tilsvarende sammenhenger med andre såkalte livsstilssykdommer, som type 2 diabetes og høyt blodtrykk. Disse observasjonene ansporet til videre epidemiologisk forskning, dyreforsøk, medisinsk forskning og genetisk/epigenetisk forskning fra forskergrupper i mange deler av verden, og førte over tid til et paradigmeskifte i forståelsen av kritiske og sensitive utviklingsfaser med tanke på helse og risiko for sykdom senere i livet.

Det vitenskapelige feltet betegnes i dag som *the Developmental Origins of Health and Disease (DOHaD)* og drives framover av forskere fra mange forskjellige fagdisipliner. En oppsummering av Barkers liv og virke, hans utstrakte samarbeid på tvert av fagdisipliner og den vitenskapelige reisen mot grunnleggende ny erkjennelse er vakkert og inspirerende beskrevet i et memorandum etter hans død, skrevet av hans nærmeste medarbeidere.² Skriftet gir et veldig godt eksempel på nysgjerrighetsdrevet forskning med store konsekvenser for vitenskapelig forståelse.

For meg ga innsikt fra Barker og medarbeideres forskning gjenklang i klinisk erfaring og retning for den faglige veien videre. Jeg var sulten på å bygge videre på kunnskapen om betydningen av de tidlige livsbetingelsene og hadde mange forskningsideer. Da jeg fikk mulighet til å søke på et doktorgradsprosjekt som handlet om kosthold og svangerskaphelse ved Universitetet i Agder, var jeg ikke i tvil om at jeg skulle søke. Dette skulle vise seg å være et veldig godt valg, både faglig og på det personlige plan, og et valg jeg aldri siden har angret på.

2 David James Purslove Barker. 29 June 1938–27 August 2013 *Biogr. Mem. Fell. R. Soc.* 67, 29–57 (2019) <http://doi.org/10.1098/rsbm.2019.0021>

Akademia på sitt beste

Jeg stortrivdes med doktorgradsarbeidet og fikk veldig fort en opplevelse av tilhørighet og av å være på rett plass. Som stipendiat ble jeg inkludert i et usedvanlig fint og stimulerende miljø av veiledere, stipendiatkollegaer, professorer, faglærere og administrativt ansatte. Disse har gjennom årene, og på ulikt vis, vært til stor inspirasjon for meg og bidratt til å utvide min forståelse av fag, pedagogikk, metodemangfold og forskningsperspektiver.

Mot slutten av doktorgradsarbeidet fikk jeg bidra til oppbyggingen av en forskningsgruppe som beskjeftiget seg med betydningen av mat og ernæring fra tidlig utvikling til foreldreskap. Forskningsgruppen ble ledet av professor Nina C. Øverby, som helt fra start jobbet systematisk og strategisk med måten å lede forskning på. Dette innebar forskningsgruppemøter, involvering i søknader, årlig forskningssamtale med hver enkelt deltaker og interne kurs for å løfte kompetansen i gruppen. Forskningsgruppen fikk etter hvert status som prioritert forskningssenter ved UiA og har siden oppstart hatt en rivende utvikling hva angår utvikling av prosjekter, rekruttering av doktorgradsstipendiater og ekstern finansiering. Å få delta i utviklingen av forskningssenterets forskningsportefølje, faglige og fagsosiale aktiviteter har vært en utdanning i seg selv.

Som ansatt på UiA har jeg hele tiden hatt opplevelsen av et stort mulighetsrom. Det handler om åpenhet for ideer, kort vei til ledelsen og en erfaring med at grundighet og hardt arbeid verdsettes og lønner seg. Jeg erfarer stadig at det er mye kraft og stort potensial i å ha et definert oppdrag, og at det er mye glede i å lykkes *sammen*. Jeg tror også at en viktig drivkraft er en felles opplevelse av at det vi holder på med har betydning for verden.

Professorrollen

Med professorrollen følger ansvar og makt. Professortittelen baserer seg på kunnskap og akademisk erfaring, og gir mulighet for både faglig, hierarkisk, formell og uformell makt. Gjennom årene har jeg møtt mange professorer i eget og andre fagfelt med tydelig faglig integritet og evne til å formidle fagfeltet sitt og rollen på en tillitvekkende måte. Disse har vært gode rollemodeller og preget min forståelse av hva som forventes av en professor. Jeg

har også sett det motsatte. Som annen makt kan makt basert på kunnskap, og kanskje enda mer på rang, brukes på gode og mindre gode måter. Det at man blir trodd på og respektert i kraft av tittel og posisjon, krever ekstra respekt for hvordan man opptrer overfor studenter og kollegaer, i forsknings-samarbeid og i samfunnsdebatten, og at man er bevisst på hvor grensene går for egen kunnskap.

Som professor er man selvsagt ikke utlært. Jo mer man forsker, leser, lærer og erfarer, desto mer innser man hvor mye man ikke vet og kan. God og relevant forskning forutsetter både bred og dyp innsikt i den aktuelle tematikken, og forskningsfronten beveger seg framover på alle felt man er involvert i. Man må stadig orientere seg i nye metoder og studiedesign, og det er alltid mye man ikke kan godt nok. Det er også lett å miste ferdigheter man ikke bruker aktivt. Dette bør gjøre at vi møter oss selv og andre med realistiske forventninger og støtter hverandre i ambisjonen om livslang læring.

Våren 2024 fikk Fredrik Solvang en pris for sin ledelse av NRK-programmet Debatten. Han avsluttet sin takketale med følgende hilsen (gjengitt slik jeg husker den): «Vi skal fortsette å gjøre det vanskelige enkelt og det enkle vanskelig – hvis det gir mening». Jeg merket meg utsagnet fordi jeg opplever at det passer godt på forskerens samfunnsoppdrag: å utfordre og belyse vedtatte sannheter eller tatt-for-gittheter, og samtidig forenkle og tydeliggjøre sammenhenger i undervisning og annen formidling.

Å belyse og utfordre tatt-for-gittheter innen eget fagområde er kanskje spesielt en professoroppgave, fordi det krever erfaring, innsikt og breddeforståelse, men også ydmykhet for at vi alltid er underveis i forståelsen av utfordringer og årsakssammenhenger. Et eksempel på dette fra min egen verden er at studier på sammenhenger mellom levevaner og helse i voksen alder sjelden tar hensyn til faktorer som kan ha påvirket individet tidlig i livet. Observerte sammenhenger i den voksne befolkningen kan ha bakenforliggende årsaker fra forhold i fosterliv og tidlig barndom. Når det ikke tas hensyn til dette i analyser og tolkning, kan sammenhenger mellom levevaner og helseutfall i voksen alder framstå sterkere eller svakere enn de i realiteten er. Dette kan tilsløre betydningen av innsats i de forskjellige livsfasene og gjøre folkehelsearbeid mindre treffsikkert.

På en presentasjon fra Forskningsrådet noterte jeg meg følgende slagord som jeg siden har benyttet i flere sammenhenger: «Forskning og utvikling

utvider grensene for hva vi vet, forstår og kan få til».³ Dette er samfunnsoppdraget knyttet til forskning i et nøtteskall. Å *utvide grensene* for hva vi vet og forstår, innebærer å være i forskningsfronten innenfor egne felt for å kunne identifisere hva slags forskningsspørsmål som må besvares for å komme videre. Å *utvide grensene* for hva vi kan få til forutsetter nyskaping, tverrfaglig samarbeid, kreativitet og robust evaluering. Alt hviler på faglighet, vitenskapelighet og et reflektert forhold til eget bidrag til samfunnsoppdraget.

Som professor og leder ønsker jeg å fremme innsatsvilje, kvalitet i arbeidsutførelsen og mestringstro. Prof. Einsjink sa følgende i et intervju med Khrono 22. oktober 2023: «Dersom ein ikkje utdanner knallgode kandidatar i knallgode miljø som driv med forskningsbasert undervisning – då får ein heller ikkje innovasjon»⁴. Jeg tror han har rett, og innser at dette er en erkjennelse som fordrer mye, både faglig og pedagogisk, av oss som enkeltundervisere, fagmiljøer og universiteter og høyskoler.

Et lite hjertesukk

Jeg er bekymret for det korte oppmerksomhetsspennet og tidspresset som kjennetegner tiden vi lever i, og som utfordrer de lange tankerekken og dybdelæring, både for studenter og vitenskapelig ansatte. Bak gode presentasjoner, godt skrevne tekster og klar argumentasjon i kronikker, vitenskapelige artikler, forskningssøknader og rapporter ligger fagkunnskap, dyp tenkning, mange arbeidstimer og hardt arbeid. Jeg er også bekymret for at utstrakt bruk av generativ KI i akademisk arbeid skal svekke evnen til kritisk og logisk tenkning, grundighet og selvstendighet på alle nivåer. Dette er en stor pedagogisk og epistemologisk utfordring som kommer til å prege akademien i lang tid framover.

Evne (og vilje) til kritisk tenkning har vel aldri vært viktigere enn i den geopolitiske situasjonen vi lever i. Mitt inntrykk er at selve begrepet kritisk

3 Slagord gjenfunnet i Strategi for Norges forskningsråd 2009–2014 s. 4. <https://www.forskningsradet.no/siteassets/publikasjoner/1253985014422.pdf>

4 Professor Vincent Eijsink i Khronodebatt 22. oktober 2023: *Skal debattera «missions»: Er redd store ord overstyrer kvalitet.*

tenkning ofte brukes overfladisk og forveksles med skepsis. Store norske leksikon beskriver kritisk tenkning som «å analysere og vurdere informasjon om et saksforhold med tanke på å danne seg en velbegrunnet og korrekt oppfatning, ofte som grunnlag for handling»⁵. Det oppgis videre at kritisk tenkning omfatter flere ledd som er gjensidig avhengige av hverandre: observasjon og informasjonsinnhenting, tolkning, analyse, refleksjon og vurdering, slutning og forklaring, problemløsning, valg og eventuelt handling. Kritisk tenkning må hvile på faglighet og vilje til å sette seg godt inn i saker og innsikt.

Å kunne forholde seg til og leve med uenighet er viktig i academia. Jeg syns likevel at uenighet i *for stor grad* hylles som et ideal, og at mye produktivitet og kreativitet kan forløses når man anstrenger seg for å finne fram til enighet. Min opplevelse er at kontroversielle saker ofte debatteres med forskjellig utgangspunkt, uten at premissene for det som diskuteres, er avklart. Jeg tror at større innsats for å etablere et felles utgangspunkt for diskusjonen ville gitt mer saklige og opplysende diskusjoner.

Veien videre

Mitt møte med eget fagmiljøet på UiA bar preg av psykologisk trygghet, i betydningen at det opplevdes trygt å si sin mening, legitimt å gjøre feil, og at det ble heiet fram å være åpen om flauter og ting man ikke fikk til. Jeg håper jeg i rollen som professor og leder bidrar til å fremme det samme. I årene som kommer håper jeg at vi som ansatte kan hjelpe hverandre til å beskytte tiden, prioritere klokt og framelske de lange tankerekken og gode diskusjonene som er nødvendige for innsikt og ny erkjennelse.

Jeg identifiserer meg sterkt med UiA som kunnskapsbedrift og organisasjon. Jeg har aldri jobbet så mye som etter at jeg kom inn i academia. Jeg har heller aldri opplevd så mye arbeidsglede, inspirasjon og engasjement. Jeg leter aldri etter ny stilling, og jeg forundres hver gang jeg fyller ut diverse arbeidsmiljøundersøkelser over hvor mange spørsmål jeg kan skåre positivt. Jeg tror rett og slett det er gode holdepunkter for å si at jeg i rollen som professor på UiA er på plass og der jeg vil være!

5 Store norske leksikon: https://snl.no/kritisk_tenkning